

ฟ้าดินแยกเราเท่าไรไม่ขาด รัฐชาติพรากเราห่างกันไม่ได้: 'ชื่อบ้านนามผสม' ความสัมพันธ์ทางภาษาของชื่อเรียกหมู่บ้าน ชาวมาเลเซียเชื้อสายไทย รัฐเกอดะฮ์ ประเทศมาเลเซีย

Unseparated by Heaven and Earth, Inseparable by the Nation-State:
'Hybrid Place Names' and the Linguistic Relations of Thai-Malaysian
Village Names in Kedah, Malaysia

โดย: ธนกร รักม่วงค์ และ สุไรยา ลามะกา

สารสังเขป

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางภาษาผ่านภูมินาม (Toponymy) ของชุมชนชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยในรัฐเกอดะฮ์ ประเทศมาเลเซีย โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพจากการวิเคราะห์ฐานข้อมูลชื่อหมู่บ้านจำนวน 61 แห่ง ร่วมกับการทบทวนวรรณกรรมและการสัมภาษณ์ผู้รู้ในพื้นที่ ผลการศึกษาพบปรากฏการณ์ “ชื่อบ้านนามผสม” (Hybrid Place Names) ใน 3 รูปแบบหลัก ได้แก่ 1) กลุ่มความหมายตรงกันแต่ต่างภาษา 2) กลุ่มการพ้องเสียงและเลียนเสียง และ 3) กลุ่มที่ความหมายแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนถึงการปะทะประสานระหว่างระเบียบอำนาจของรัฐชาติมาเลเซียที่ปฏิบัติการผ่านชื่อเรียกทางการ กับการรักษาความทรงจำและรากเหง้าดั้งเดิมของชุมชนไทยผ่านนามเรียกขานท้องถิ่น ข้อค้นพบสำคัญชี้ให้เห็นว่า แม้เส้นแบ่งพรมแดนไทย-มาเลเซียจะถูกขีดแบ่งอย่างชัดเจนในเชิงภูมิรัฐศาสตร์ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1909 แต่ภูมินามเหล่านี้ได้ทำหน้าที่เป็นพื้นที่ทางสัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงอัตลักษณ์ของคนชายแดนไว้อย่างเหนียวแน่น ชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยสามารถดำรงตนเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งควบคู่ไปกับการรักษาตัวตนทางวัฒนธรรมผ่านการเรียกขานชื่อบ้านนามเมือง ปรากฏการณ์นี้ตอกย้ำให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ทางภาษาและจิตวิญญาณนั้นคือสิ่งที่อยู่เหนืออำนาจการจัดการของรัฐชาติ ดังคำกล่าวที่ว่า “ฟ้าดินแยกเราเท่าไรไม่ขาด และรัฐชาติก็พรากเราห่างกันไม่ได้”

คำสำคัญ : ชื่อบ้านนามผสม ภูมินาม ชาวมาเลเซียเชื้อสายไทย รัฐเกอดะฮ์ รัฐชาติ

This article analyzes linguistic relationships through toponymy (place names) within Thai-Malaysian communities in Kedah, Malaysia. Employing a qualitative approach, the study examines a database of 61 village names, complemented by literature reviews and interviews with local experts. The findings reveal the phenomenon of “Hybrid Place Names” (Chue-Ban-Nam-Phasan), manifested in three primary patterns: 1) synonymous meanings across languages, 2) homophonic and phonetic adaptations, and 3) distinct semantic discrepancies reflecting different worldviews. This phenomenon illustrates the interplay between the administrative power order of the Malaysian nation-state, exerted through official names, and the Thai community’s preservation of memory and traditional roots through vernacular naming practices. A key finding indicates that although the Thai-Malaysian geopolitical border was definitively drawn in 1909, these toponyms function as symbolic spaces deeply linking the overlapping identities of the borderland people. Thai-Malaysians exist as robust citizens of Malaysia while simultaneously sustaining their cultural identity through these traditional place names that remain alive in community memory. This phenomenon reinforces that linguistic and spiritual bonds transcend the regulatory power of the nation-state. As the sentiment echoes: “Heaven and earth cannot separate us, and the nation-state cannot sever the linguistic ties of borderland people.”

บทนำ

บทความนี้มุ่งเน้นนำเสนอเรื่องของชาวมาเลเซีย
เชื้อสายไทย โดยศึกษาวิเคราะห์ผ่านแนวคิด “ภูมินาม”

(Toponymy) ที่ปรากฏอยู่ใน “ชื่อหมู่บ้าน” ซึ่งมีความซับซ้อนทางด้านภาษาทั้งภาษาไทยท้องถิ่น และภาษามาเลเซียซึ่งเป็นภาษาประจำชาติ นำไปสู่ปรากฏการณ์ที่น่าสนใจในรูปแบบ “ชื่อบ้านนามผาน” อีกหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการหยาบยืมทางภาษาซึ่งกันและกัน การซ้อนทับกันทางความหมาย และความต่างที่สะท้อนถึงโลกทัศน์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของคนสองกลุ่ม โดยที่กลุ่มแรกเป็นกลุ่มชาวมลายูเชื้อสายไทยที่ตั้งถิ่นฐานอาศัยในพื้นที่มาตั้งแต่บรรพบุรุษ กับ ตัวแทนของรัฐบาลมาเลเซียในปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าแม้การขีดเส้นแบ่งพรมแดนไทย-มาเลเซียจะมีอยู่อย่างชัดเจนแล้ว แต่ในเชิงของภาษาและวัฒนธรรมนั้น ไม่ว่า ‘ฟ้าดิน’ หรือ ‘รัฐชาติ’ ก็ไม่สามารถจะพรากความสัมพันธ์ทางภาษาที่สะท้อนถึงรากเหง้าของผู้คนได้เลย

ฟ้า ดิน น้ำ ตำนาน และต้นไม้ กับภูมินาม ในชุมชนมาเลเซียเชื้อสายไทย

การศึกษาชื่อบ้านนามเมือง หรือ “ภูมินาม” (Toponymy) ไม่ได้เป็นศาสตร์แห่งการศึกษาภาษา หรือการสร้างคำเท่านั้น แต่เป็นศาสตร์ที่เชื่อมโยง “ภาษา วัฒนธรรม ความคิด และสิ่งแวดล้อม” เข้าด้วยกันเพื่อทำความเข้าใจโลกทัศน์ของมนุษย์ที่มีต่อพื้นที่ (ศุภชัย ตีระวิชัย และ วิภา วุฒิจำนงค์, 2567) ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมที่ศึกษาในเรื่องดังกล่าวพบว่าสามารถแบ่งประเภทของการศึกษาได้ 3 ด้าน ได้แก่

1. ดินและน้ำ : ภูมินามทำหน้าที่เป็นเครื่องบันทึกความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับทรัพยากรพื้นฐาน โดยในบทความเรื่อง “ภูมินามชื่อหมู่บ้านภาษามลายูถิ่นในจังหวัดยะลา” โดย สุจิตา ดอคา และคณะ (2561) พบว่าชื่อหมู่บ้านส่วนใหญ่สัมพันธ์กับแหล่งน้ำและลักษณะภูมิประเทศ เช่น “ตะโละ” (ทุ่งที่ราบลุ่ม) และ “เจาะะ” (ลำน้ำสายเล็ก) เช่นเดียวกับงานของ ศุภชัย

ตีระวิชัย และ วิภา วุฒิจำนงค์ (2567) เรื่อง “ชื่อบ้านนามเมืองและเรื่องเล่าในจังหวัดสมุทรสงคราม” ที่ระบุว่าชื่อหมู่บ้านกว่าร้อยละ 57 สัมพันธ์กับน้ำ เนื่องจากเป็นพื้นที่ราบลุ่มชายฝั่ง

2. ต้นไม้ และพืชพรรณธรรมชาติ : การนำชื่อพืชพันธุ์มาตั้งชื่อสถานที่สะท้อนถึงระบบนิเวศดั้งเดิม ซึ่งจากบทความของ ปริญญา บุญมาเลิศ และ ปฐม หงษ์สุวรรณ (2567) ในเรื่อง “ความสัมพันธ์ทางความหมายในการตั้งชื่อสถานที่ในจังหวัดเชียงใหม่” ได้นำเสนอให้เห็นว่าชื่อสถานที่สัมพันธ์กับพืชพันธุ์ช่วยสร้างความสนใจและสะท้อนเอกลักษณ์ของพื้นที่ โดยเฉพาะในบริบทร่วมสมัย เช่น Fern Forest Café

3. มิติของตำนาน ฟ้า และอำนาจ จากการศึกษาของ รังสรรค์ จันต๊ะ (2555) เรื่อง “ภูมินามพื้นบ้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับวรรณกรรมพื้นบ้านในเขตภาคเหนือตอนบน” ค้นพบว่าภูมินามหลายแห่งผูกติดกับ “ตำนานพระเจ้าเลียบโลก” เพื่อสร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ และสร้างความชอบธรรมให้แก่ชุมชน อย่างไรก็ตามยังพบว่า ภูมินามยังเป็น “ภาษาแห่งอำนาจ” (Language of Power) ที่รัฐส่วนกลางมักใช้เปลี่ยนชื่อท้องถิ่นดั้งเดิม จนบางครั้งอาจทำให้รากเหง้าความหมายเดิมพร่าเลือนไป

โดยสรุปแล้ว “ภูมินาม” เป็นเครื่องมือที่สะท้อนโลกทัศน์ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ตลอดจนมิติทางวัฒนธรรมและตำนานที่ใช้สร้างความหมายให้พื้นที่ ในขณะเดียวกัน ภูมินามยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่ของอำนาจในการนิยามและช่วงชิงความหมาย ด้วยเหตุนี้ การศึกษาภูมินามจึงเป็นการเปิดให้เห็นทั้งอัตลักษณ์ ความทรงจำ และพลวัตเชิงอำนาจที่ฝังอยู่ในสังคมอย่างเป็นระบบ ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นอยู่ทั่วไปในสังคม แต่ทว่าในบริบทของรัฐชายแดน โดยเฉพาะในพื้นที่รัฐเกอดะฮ์ ประเทศมาเลเซีย อันเป็นพื้นที่ที่ซับซ้อนทางประวัติศาสตร์

และวัฒนธรรมระหว่างโลกมลายูและโลกของชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยนั้น นามเรียกขานที่ผูกพันกับ ‘ฟ้า ดิน น้ำ ตำนาน และต้นไม้’ ของชุมชนท้องถิ่นต้องปะทะประสานกับระบบการจัดการภูมินามของชาติมาเลเซียสมัยใหม่ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจึงไม่ใช่เพียงการเปลี่ยนชื่อสถานที่ แต่คือกระบวนการสร้างความหมายชุดใหม่ที่ดำรงอยู่คู่ขนานไปกับความทรงจำดั้งเดิม ภาวะดังกล่าวได้หล่อหลอมให้เกิดปรากฏการณ์ ‘ชื่อบ้านนามผสวน’ ของชาวมาเลเซียเชื้อสายไทย ซึ่งเป็นทั้งเครื่องยืนยันถึงรากเหง้าดั้งเดิมและเป็นเครื่องมือในการประกาศตัวตนท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่รัฐชาติไม่อาจตัดขาดความสัมพันธ์ทางภาษานี้ให้แยกจากกันได้

ชื่อบ้านนามผสวน: เมื่อหนึ่งพื้นที่มีมากกว่าหนึ่งชื่อ

ในบทความนี้ได้ใช้ฐานข้อมูลชื่อหมู่บ้านของชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยในรัฐเกอดะฮ์จากหลายแหล่ง ทั้งคำนวน นวลสนอง (2546) Sathian และ Chesof (2561) การเพิ่มเติมข้อมูลจากการสัมภาษณ์มานิตยศรีประดิษฐ์ นายกสมาคมวัฒนธรรมไทยรัฐเกอดะฮ์ (2563) และการหาข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย พบว่ามีหมู่บ้านชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยในรัฐเกอดะฮ์ทั้งหมด 61 หมู่บ้าน ซึ่งในทุก ๆ หมู่บ้านจะมีชื่อเรียกทั้งในภาษาไทย และ ภาษามาเลเซีย ซึ่งเป็นภาษาราชการ จึงได้ทำการแปลภาษาจากมาเลเซียเป็นภาษาไทย แล้ววิเคราะห์ภูมินาม “ชื่อบ้านนามผสวน” ของชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยได้ทั้งหมด 3 รูปแบบ ได้แก่

1. กลุ่มความหมายตรงกันแต่ต่างภาษา

ในกลุ่มนี้ชื่อหมู่บ้านในภาษาไทยและมาเลเซียใช้คำที่ต่างกัน แต่เมื่อแปลความหมายแล้วพบว่ามี ความหมายเหมือนกัน เช่น

หมู่บ้านควนน้อย มีชื่อเรียกภาษามาเลเซียว่า

Kampung Bukit Kecil

หมู่บ้านน้ำดำ มีชื่อเรียกภาษามาเลเซียว่า

Kampung Ayer Hitam

บ้านคลองใหม่ มีชื่อเรียกภาษามาเลเซียว่า

Kampung Sungai Baru

บ้านทุ่งควาย มีชื่อเรียกภาษามาเลเซียว่า

Kampung Padang Kerbau

บ้านบาลิงนอก มีชื่อเรียกภาษามาเลเซียว่า

Kampung Baling Luar

2. กลุ่มการพ้องเสียงและเลียนเสียง

ในกลุ่มนี้สะท้อนถึงการรับอิทธิพลทางเสียงจากภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาหนึ่งเพื่อความสะดวกในการเรียก ซึ่งพบทั้งกลุ่มการพ้องเสียง กลุ่มที่ชื่อเรียกหมู่บ้านภาษาไทยเลียนเสียงภาษามาเลเซีย และกลุ่มที่ชื่อหมู่บ้านภาษามาเลเซียเลียนเสียงภาษาไทย

2.1 กลุ่มการพ้องเสียง ในกลุ่มนี้มีลักษณะการออกเสียงชื่อหมู่บ้านที่เหมือนกันทั้งสองภาษา โดยมากมักเป็น “ชื่อเฉพาะ” ที่มีความน่าสนใจในการเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ดังตัวอย่างของ “หมู่บ้านลำปำ” ที่มีชื่อเรียกในภาษามาเลเซียว่า Kampung Lampam ซึ่งไปพ้องกับชื่อหมู่บ้านลำปำในจังหวัดพัทลุงของประเทศไทย โดยอรรถศักดิ์อายุวัฒน์ (2547) สันนิษฐานว่ากลุ่มคนดั้งเดิมในหมู่บ้านแห่งนี้อาจอพยพมาจากเมืองพัทลุงในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ สอดคล้องกับการลงพื้นที่ศึกษาภาคสนามที่พบว่า ชาวบ้านลำปำบางส่วนยังคงมีความเชื่อและคำบอกเล่าเกี่ยวกับที่มาของบรรพบุรุษจากพัทลุงในลักษณะเดียวกัน

ภาพที่ 1 และ 2 ป้ายและตาลปัตรของวัดลำปำ รัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย
หมายเหตุ. ถ่ายโดยผู้เขียน.

2.2 กลุ่มชื่อเรียกหมู่บ้านภาษาไทยเลียนเสียง
ภาษามาลายี เช่น

บ้านแลเหล มีชื่อเรียกภาษามาลายีว่า
Kampung Melele

บ้านกาไหล มีชื่อเรียกภาษามาลายีว่า
Kampung Kalai

บ้านสิราหม มีชื่อเรียกภาษามาลายีว่า
Kampung Sirako

2.3 กลุ่มชื่อเรียกหมู่บ้านภาษามาลายีเลียน
เสียงภาษาไทย เช่น

บ้านปาดง มีชื่อเรียกภาษามาลายีว่า Kam-
pung Padong

บ้านทุ่งพรุ มีชื่อเรียกภาษามาลายีว่า Kam-
pung Tong Prok

บ้านช้างแดง มีชื่อเรียกภาษามาลายีว่า
Kampung Chang Deang

นอกจากระดับหมู่บ้านแล้ว ในกลุ่มชื่อเรียกชุมชน
ภาษามาลายีที่เลียนเสียงภาษาไทยยังมีกรณีศึกษา

ที่น่าสนใจในระดับอำเภอ (Daerah) คือพื้นที่ซึ่งภาษาราชการมาเลเซียระบุว่า “Jitra” และภาษาไทยมาตรฐานสะกดว่า “จิตรา” แต่ทว่าสำเนียงการออกเสียงจริงของคนในพื้นที่คือ “ยิตรา” โดยที่มาของนามนี้ปรากฏร่องรอยผ่านการนำเสนอของ วุฒิชัย เพชรสุวรรณ (2560) ที่ได้อ้างถึงคำบอกเล่าของลุงผิน ชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยในพื้นที่ ซึ่งเชื่อมโยงความหมายของคำว่า “ยิตรา” เข้ากับนิทานพื้นบ้านอย่างน่าสนใจ โดยคำว่า “ยี่” หมายถึงการขยี้หรือทำลาย ส่วน “ตรา” หมายถึงสารตราหรือหนังสือราชการ

ที่มาของชื่อนี้เกี่ยวเนื่องกับนิทานพื้นบ้านเรื่องพระรถเมรี ในตอนที่นางยักษ์มอบสารตราให้พระรถเสนาไปถวายแก่นางเมรี ณ เมืองยักษ์ โดยลงว่าเนื้อหามายในเป็นรายการรักษาดูการป่วยแต่แท้จริงกลับเป็นคำสั่งประหารว่า “ถึงวันกินวัน ถึงคืนกินคืน” เมื่อพระรถเสนาเดินทางมาถึงบริเวณนี้และได้หยุดพัก ณ อาศรมฤๅษี พระฤๅษีผู้มีญาณหยั่งรู้เนื้อความในสารตราจึงได้เปลี่ยนแปลงเนื้อหาใหม่เป็น “ถ้าถึง

กลางวันให้แต่งงานกลางวัน ถ้าถึงกลางคืนให้แต่งงานกลางคืน” จากนั้นจึงได้ทำการขยี้สารตราฉบับเดิมทั้งलगพื้นที่แห่งนี้ จนกลายเป็นที่มาของชื่อเรียก “ยิตรา” และกลายเสียงเป็น “Jitra” ตามภาษาราชการของมาเลเซียในปัจจุบัน

โดยสรุปแล้ว ปรากฏการณ์การฟ้องเสียงและเลียนเสียงของภูมินามเหล่านี้ สะท้อนให้เห็นถึงการไหลเวียนทางภาษาที่เป็นไปอย่างอิสระ ทั้งในลักษณะที่ภาษาไทยอิทธิพลเสียงจากภาษามาเลเซียเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต และการที่รัฐชาติมาเลเซียยับยั้งเสียงถิ่นไทยไปประทับตราเป็นนามราชการ สภาวะการเลียนเสียงสลับไปมานี้ ไม่ใช่เพียงแค่เรื่องของความสะดวกในการสื่อสาร แต่คือปฏิบัติการทางสังคมที่คนชายแดนใช้สถาปนาความหมายให้แก่พื้นที่ โดยอาศัยความทรงจำจากการอพยพและตำนานพื้นบ้านเป็นเครื่องมือนิยามตัวตนควบคู่ไปกับชื่อเรียกทางราชการอย่างลุ่มลึก

ท้ายที่สุด ชื่อเรียกขานเหล่านี้จึงบันทึกความทรงจำซึ่งบันทึกทั้งร่องรอยประวัติศาสตร์และจิตวิญญาณของผู้คนเอาไว้ในท่วงทำนองเดียวกัน เมื่อนามอย่าง “ลำปำ” หรือ “ยิตรา” ยังคงก้องกังวานอยู่ในสำเนียงเรียกขานที่พรมแดนชิดทับไม่ลง ภูมินามเหล่านี้จึงทำหน้าที่เป็นดังสะพานที่ทอดข้ามกาลเวลา เชื่อมโยงปัจจุบันเข้ากับนิทานและบรรพบุรุษอย่างเหนียวแน่น เป็นเครื่องยืนยันว่าแม้รัฐชาติจะจัดระเบียบแผ่นดินได้เพียงใด แต่ความสัมพันธ์ทางภาษาที่ผูกพันอยู่กับรากเหง้า นั้น คือสิ่งที่ฟ้าดินและกาลเวลาไม่อาจพรากจากกันได้เลย

3. กลุ่มชื่อต่างความหมายต่าง

ชื่อเรียกหมู่บ้านในกลุ่มนี้ มีความน่าสนใจอย่างมาก เนื่องจากเมื่อแปลและเปรียบเทียบความหมายแล้ว สามารถนำไปสู่มุมมองการรับรู้อัตลักษณ์ทางพื้นที่ที่ต่างกันระหว่างคนสองกลุ่ม เช่น

บ้านปลักเหนาะ มีชื่อเรียกภาษามาเลเซียว่า
Kampung Padang Chenok

จากการเปรียบเทียบความหมายแล้วจะพบว่า ในภาษาไทยมองพื้นที่เป็น “ปลัก” หรือแอ่งโคลนเลน แต่ในภาษามาเลเซียมองเป็น “ทุ่ง” (Padang)

บ้านปลายระไม มีชื่อเรียกภาษามาเลเซียว่า
Kampung Titi Akar

บ้านปลายระไมเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ที่มีการศึกษาข้อมูลพื้นฐานค่อนข้างมาก เมื่อวิเคราะห์ชื่อเรียกหมู่บ้านในปัจจุบันจะพบว่าเป็นการตั้งชื่อตามพืชพันธุ์ท้องถิ่นคือ ต้นระไม หรือละไม ซึ่งเป็นพืชตระกูลเดียวกับมะไฟ ทว่าเมื่อแปลความหมายจากชื่อเรียกในภาษามาเลเซียคือ “สะพานรากไม้” (Titi Akar) ทั้งนี้เมื่อสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมจะพบร่องรอยประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจยิ่ง เนื่องจากเดิมหมู่บ้านแห่งนี้มีชื่อภาษาไทยว่า “บ้านพานเชือกเขา” โดยคำว่า “พาน” หมายถึง “สะพาน” ส่วน “เชือกเขา” สื่อถึงสะพานที่สร้างจากเถาวัลย์ที่ชาวบ้านใช้ข้ามแม่น้ำเพื่อสัญจรและค้าขายติดต่อกันมาตั้งแต่ก่อนสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ต่อมาในช่วงวิกฤตการณ์จลาจลคอมมิวนิสต์รัฐบาลได้รวบรวมผู้คนจากหมู่บ้านเล็ก ๆ ไปรวมตัวกันในพื้นที่ควบคุมเพื่อความปลอดภัย ครั้นเมื่อเหตุการณ์สงบลงและได้รับอนุญาตให้กลับมาตั้งถิ่นฐานดั้งเดิม หมู่บ้านย่อยหลายแห่งจึงรวมตัวกันเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ ชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยจึงเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านเป็น “ปลายระไม” เพื่อสะท้อนลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ซึ่งตั้งอยู่บริเวณปลายน้ำและมีต้นระไมขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก (ปริยารัตน์ เชาวลิขิตประพันธ์, 2558)

ปรากฏการณ์ของชื่อหมู่บ้านปลายระไมสะท้อนให้เห็นพลวัตการสลับสับเปลี่ยนความหมายของภูมินามที่น่าสนใจยิ่ง กล่าวคือ ในขณะที่รัฐชาติมาเลเซียยังคงใช้ชื่อ “Kampung Titi Akar” ซึ่งเป็นการรักษา

ภาพที่ 3 งานอุปสมบทที่วัดพิกุลธาราราม บ้านประดู่ รัฐเกอดะฮ์ ประเทศมาเลเซีย หมายถึง. ถ่ายโดยผู้เขียน.

ภาพที่ 4 การรวมตัวกันเฉลิมฉลองวันชาติมาเลเซียของ ชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยในอำเภอเป็นดัง รัฐเกอดะฮ์ หมายถึง. ถ่ายโดยผู้เขียน.

ความหมายดั้งเดิมจากคำว่า “สะพานเกววัลย์” หรือ “บ้านพานเชือกเขา” เอาไว้ แต่ในทางกลับกัน ชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่และ ประวัติศาสตร์โดยตรง ได้ตั้งชื่อพื้นที่ขึ้นใหม่ใน ภาษาไทยว่า “บ้านปลายระไม” เพื่อตอบรับกับ สภาพแวดล้อมทางกายภาพและการเปลี่ยนแปลง ทางสังคมในยุคหลังวิกฤตการณ์ทางการเมืองการตั้งชื่อ สลับกันไปมาเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า ภูมินามไม่ใช่ สิ่งหยุดนิ่งที่ถูกจองจำไว้ด้วยกาลเวลา ทว่าคือพื้นที่ แห่งการเลือกสรรและต่อรองความหมาย โดยที่ ความทรงจำชุดเก่าถูกเก็บบันทึกไว้ในชื่อราชการของ รัฐ ส่วน “อัตลักษณ์ชุดใหม่” กลับลื่นไหลและงอกงาม ผ่านการเรียกขานในภาษาแม่ของชุมชนเอง สภาวะ ลึกถลันนี้เองที่ยังตอกย้ำให้เห็นถึงความซับซ้อนของ ชื่อบ้านนามผสวน ที่ชื่อเรียกชุดหนึ่งทำหน้าที่รักษา ประวัติศาสตร์ ในขณะที่อีกชุดหนึ่งทำหน้าที่ประกาศ ตัวตนปัจจุบัน

บ้านหัวควน มีชื่อเรียกภาษามาลาเซียว่า Kampung Syed Ahmad

ในกรณีของบ้านหัวควนมีความน่าสนใจเป็น อย่างยิ่ง เนื่องจากในภาษาไทยเรียกชื่อหมู่บ้านตาม ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ซึ่งแปลว่า หัวเนินในภาษา

ไทยกลาง ในขณะที่ในภาษามาลาเซียเรียกชื่อหมู่บ้าน ตามชื่อบุคคลสำคัญทางศาสนาซึ่งสืบเชื้อสายมาจาก ท่านศาสดามุฮัมมัด (ช.ล.) ในศาสนาอิสลาม บ้านประดู่ มีชื่อเรียกภาษามาลาเซียว่า Kampung Tanjung Luar

ในกรณีของบ้านประดู่ชื่อในภาษาไทยมีรากฐาน จากการอ้างอิงพืชพรรณท้องถิ่น โดยประดู่เป็นพืช ยืนต้นที่ได้ทั่วไปในพื้นที่ ในขณะที่ชื่อในภาษามาลาเซีย “Tanjung Luar” กลับสะท้อนลักษณะภูมิศาสตร์ของ พื้นที่ ซึ่งสามารถแปลได้ว่า “แหลมนอก” อันบ่งชี้ ตำแหน่งเชิงพื้นที่อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่า ศึกษาวิเคราะห์เพิ่มเติมคือชื่อวัดประจำชุมชนคือ “วัดพิกุลธาราราม” ซึ่งอาจเปิดนัยความหมายอีกชั้น หนึ่ง ซึ่งคำว่า Tanjung เมื่อมาประกอบกับคำว่า “Bunga” (ดอกไม้) เป็นคำว่า “Bunga Tanjung” ก็ สามารถหมายถึง “ดอกพิกุล” ได้เช่นกัน

บ้านสระหลวง มีชื่อเรียกภาษามาลาเซียว่า Kampung Tanah Licin

หากแปลความหมายในภาษาไทยแล้ว ชื่อหมู่บ้าน จะแปลว่าสระน้ำขนาดใหญ่ ในขณะที่ในภาษามาลาเซีย จะแปลได้ว่า “ดินลื่น” ซึ่งแม้ว่าเมื่อแปลความหมาย ของชื่อแล้วจะมีความแตกต่างกัน แต่หากพิจารณา

ให้ลึกซึ้งมากขึ้นแล้วจะเห็นถึงภาพของความเกี่ยวเนื่องกันทางความหมาย ซึ่งช่วยเติมเต็มความสมบูรณ์ของภูมินามในพื้นที่ และสะท้อนถึงการอยู่ร่วมกันได้เป็นอย่างดี ดังเช่น สระน้ำที่มีขนาดใหญ่คันไค ย่อมมีดินชุ่มน้ำที่ทำให้ลื่นได้ฉนั้น

จากปรากฏการณ์ของนามเรียกขานทั้ง 3 รูปแบบที่กล่าวมาข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นการแปลความหมายที่ตรงกัน การหยิบยืมทางเสียง หรือแม้แต่ความต่างของชื่อที่สะท้อนโลกทัศน์คนละด้าน ต่างยืนยันให้เห็นถึงสภาวะ “ชื่อบ้านนามผสวน” ที่ดำรงอยู่จริงในวิถีชีวิตของชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยในรัฐเกอดะฮ์ ภูมินามเหล่านี้ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นเพียงป้ายบอกทางหรือพิคัดทางภูมิศาสตร์เท่านั้น หากแต่เป็นพื้นที่ทางสัญลักษณ์ที่เก็บรวบรวมความทรงจำ ประวัติศาสตร์ และการปะทะประสานทางวัฒนธรรมเอาไว้ภายใต้ตัวอักษรอย่างลุ่มลึก ความซับซ้อนของชื่อเรียกเหล่านี้เองที่นำไปสู่ประเด็นสำคัญในลำดับถัดไป นั่นคือการพิจารณาว่า ‘ความสัมพันธ์ทางภาษา’ ที่ดูเหมือนจะแยกส่วนกันนี้ แท้จริงแล้วได้ทำงานร่วมกันอย่างไรในการสร้างความหมายใหม่ให้แก่พื้นที่ และทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนเอาไว้ท่ามกลางรัฐชาติสมัยใหม่

บทสรุป ความสัมพันธ์ทางภาษากับการสร้างความหมายแก่พื้นที่

การศึกษาวิเคราะห์ภูมินามหมู่บ้านชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยในรัฐเกอดะฮ์ครั้งนี้ สะท้อนให้เห็นว่าชื่อเรียกหมู่บ้านไม่ได้ทำหน้าที่เพียงการระบุพิคัดทางกายภาพ แต่ทว่าเป็นการบันทึกเรื่องราวและปฏิสัมพันธ์

ของผู้คนที่มีต่อพื้นที่ร่วมกัน ในขณะที่ชื่อภาษามาเลเซียทำหน้าที่เป็นสื่อกลางยืนยันตัวตนชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยในฐานะพลเมืองมาเลเซียอย่างเป็นทางการ ส่วนชื่อภาษาไทยก็ทำหน้าที่เป็นสายใยสำคัญในการเชื่อมโยงผู้คนไว้กับรากเหง้าและวิถีชีวิตดั้งเดิมที่ยังคงหยั่งรากลึกมาอย่างยาวนาน

สภาวะ “ชื่อบ้านนามผสวน” จึงไม่ใช่ความสับสนแต่คือความงดงามของการอยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจ การที่หนึ่งพื้นที่มีชื่อเรียกสองชื่อขนานกันสะท้อนว่าคนในพื้นที่รู้จักปรับตัวและรักษาตัวตนไปพร้อมกัน ดังเช่นบ้านปลายระไมที่เลือกนิยามชื่อใหม่เพื่อบอกเล่าตัวตนในปัจจุบัน หรืออำเภोजิตราที่ยังคงรักษาเสียงเรียก “ยิตรา” เพื่อให้นันทานพระรถเมรียังคงมีลมหายใจมากกว่าเป็นเพียงชื่อในเอกสารราชการ สิ่งเหล่านี้คือหลักฐานว่าความทรงจำของคนตัวเล็กตัวน้อยล้วนมีคุณค่าในฐานะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่แสดงออกผ่านนามภูมินามของถิ่นที่อยู่อาศัย

ท้ายที่สุด แม้พรมแดนไทย-มาเลเซียจะถูกขีดเส้นแบ่งอย่างชัดเจนในทางภูมิรัฐศาสตร์มาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1909 (สุนพงศ์ ลือขจรชัย, 2562) แต่เรื่องราวของชื่อหมู่บ้านเหล่านี้พิสูจน์ให้เห็นว่า เส้นพรมแดนในแผนที่ไม่อาจขีดทับลงบนหัวใจและภาษาของผู้คนได้อย่างเบ็ดเสร็จ ชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยยังคงก้าวเดินต่อไปในฐานะพลเมืองที่เข้มแข็งของมาเลเซีย โดยมีชื่อดั้งเดิมคอยบอกเล่าเรื่องราวและตัวตนข้ามกาลเวลา เป็นเครื่องยืนยันว่า พื้นดินแยกเราเท่าไรไม่ขาด และรัฐชาติก็ไม่สามารถพรากความสัมพันธ์ทางภาษาของคนชายแดนให้จากกันได้เลย ●

เอกสารอ้างอิง

- Federal Constitution of Malaysia. (2010). *Federal constitution*. International Law Book Services.
- Sathian, M. R., & Chesof, R. (2018). *Siamese in Malaysia: Beyond sixty years of heritage*. Social Sciences and Humanities Textbooks Foundation.
- คำานวณ นวลสนอง. (2546). รายงานวิจัยเรื่องศึกษาพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของชนชาติไทในรัฐตอนเหนือของมาเลเซีย. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.
- ฐนพงศ์ ลือขจรชัย. (2562). เสียดินแดนมลายูฉบับ Plot twist. มติชน.
- ธีารงค์กดี อายุวัฒน์. (2547). ไทยในมาเลเซีย. บรรณกิจ.
- ปรียารัตน์ เขาวลิตประพันธ์. (2558). วัฒนธรรมโนรา: การดำรงอยู่และการสืบทอดในบริบทของบ้านปลายระไมอำเภอเป็นดั่ง รัฐเคดาห์ (ไทรบุรี) ประเทศมาเลเซีย [วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษภูบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- รณกร รักษ์วงศ์, & ณรงค์ อาจสมิตี. (2565). การสร้างอัตลักษณ์ร่วมสมัยของชาวมลายูเชื้อสายไทยในรัฐเกอดะฮ์ ประเทศมาเลเซีย. *วารสารปริชาต มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 35(2), 17–34.
- รังสรรค์ จันต๊ะ. (2555). ภูมินามพื้นบ้าน: ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับวรรณกรรมพื้นบ้านในเขตภาคเหนือตอนบน (รายงานการวิจัย). มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- วุฒิชัย เพชรสุวรรณ. (2560, 3 กรกฎาคม). จาก “ยี่ตรา” สู่ “Jitra” [Status update]. Facebook. <https://www.facebook.com/share/p/1AYd4X3WYf/>
- ศุภชัย ต๊ะวิชัย, & วิณา วุฒิจำนงค์. (2567). ชื่อบ้านนามเมืองและเรื่องเล่าในจังหวัดสมุทรสงคราม. *Arts and Thai Studies*, 46(1), 1–14.
- สุธิดา ดอกคา, วราภรณ์ ทนงค์ดี, & นิสากร กล้าณรงค์. (2561). ภูมินามชื่อหมู่บ้านภาษามลายูถิ่นในจังหวัดยะลา. *วารสารอินทนิลทักษิณ*, 13(ฉบับพิเศษ), 165–180.